

Anmeldelser

Sébastien Tutenges: *Intoxication – An Ethnography of Effervescent Revelry*.

New Brunswick: Rutgers University Press, 2023 (168 sider, ISBN: 9781978831209)
Open access via: <https://www.rutgersuniversitypress.org/intoxication/9781978831209/>

På baggrund af årtiers forskning i unges jagt på kollektiv effervescens (rus og sus) har Sébastien Tutenges publiceret en vel-skrevet etnografisk monografi. Professor i sociologi, dr. Philip Smith fra Yale University, skriver på bogens bagflap: "*Intoxication* er en bemærkelsesværdig og ambitiøs bog. Sjældent er etnografi forbundet med klassisk sociologisk teori med så produktive resultater. Tutenges tilbyder en betydelig udvidelse af begrebet kollektiv effervescens (rus og sus hverdagsprogligt). Vi får beskrevet, at Durkheim, Mauss og Bataille er vigtige kilder til at forstå selvet, det hellige og kollektiviteten i moderniteten [min oversættelse]." Jeg er enig! Tutenges bog er en almensociologisk bedrift: Den handler om større spørgsmål end blot unges bekymrende hang til druk og stoffer, og hvad statslige og civile bekymringsaktører instrumentelt kan gøre. Fx hvordan selvforglemmelse er et stærkt menneskeligt behov, og hvordan kropslig interaktion kan noget helt særligt. Den type synteser er sjældne, så jeg vil gøre noget ud af diskutere bogens bredere sociologiske betydning (andre anmeldelser fremhæver primært bogens relevans for at forstå unges drukkultur – se fx Hutton, 2023; Thurnell-Read, 2023). Mit ærinde er at

diskutere bogens almensociologiske betydning, så jeg kommer også med kritiske spørgsmål og indvendinger. Bogens kvaliteter til trods fortjener den ikke en skamrosende skåltale. Men først en gennemgang af bogens sigte, indhold og hovedpointe.

Et hovedsigte med bogen er at udvikle og fordybe begrebet om kollektiv effervescens, som netop ikke skal forstås som en bestemt enhedslig erfaring, der opleves ens, uafhængigt af hvornår, hvor, hvordan og blandt hvem den opstår. Tutenges giver derfor en detaljeret beskrivelse af, hvad effervescens er, hvordan det skabes og erfares fra et førstepersonsperspektiv. Dermed håber han på at have ryddet en teoretisk og analytisk vej for det vigtige arbejde, som mangler at blive gjort for at kunne udvikle og forankre vores forståelse af kollektiv effervescens. Men også for at udvikle måder, hvorpå vi kan leve med dette fænomen (s. 131). Spørgsmålet om farligheden af fænomenet vender jeg tilbage til i diskussionen.

Det etnografiske feltarbejde, som ligger til grund for bogen, er blevet udfoldet over to årtier. Det omfatter tre etnografiske undersøgelser med danske deltagere i alderen mellem 15 og 35, med baggrund i arbejder- eller middelklassen. Feltarbejde har fundet sted i forskellige rum lige fra barer, pubber, klubber, festivaler, 'Night Life'-resorts i en badeby og undergrundsdansefester. Alt sammen motiveret af at besvare spørgsmålet om, hvorfor folk på tværs af kulturer mødes regelmæssigt for at beruse sig selv.

Bogen er organiseret i otte kapitler: Introduction, Ways to Effervescence, Unity,

Intensity, Transgression, Symbolization, Revitalization og Afterword. Introduktionskapitlet præsenterer bogens teoretiske ramme og forklarer, hvordan effervescens handler om kollektiv rus og beruselse som noget, der bringer den enkelte ud over sig selv (s. 4). Sociologer som Durkheim, Bataille og Collins anvendes til at forstå og forklare fænomenet og udforske spørgsmålet om, hvorfor mennesker er så tilbøjelige til at beruse sig selv. Effervescens defineres som "en ændret tilstand af øget intersubjektivitet præget af intense, grænseoverskridende, men gensidigt afstemte handlinger og følelser blandt individer, der er samlet på samme sted [min oversættelse]" (s. 6). Tutenges hovedpræmis er Durkheims ritualteoretiske grundindsigt i, hvordan mennesker etablerer og erfarer kollektiv rus forstået som en oplevelse af at blive løftet ud af den vanlige erfaring af sig selv for i stedet at føle sig som en del af en gruppe (Tutenges, 2023: 4). Desuden inddrages Randall Collins' ritualteori, som specificerer interaktionelle processer, som leder til kollektiv effervescens. Kollektiv beruselses opstår nemlig, når social interaktion forløber som fokuserende interaktionsritualer, hvilket kræver, at deltagerne har et fælles fokus, er fysisk til stede sammen og er afgrænset som en fokuseret gruppe. Når dette er til stede, etableres en gruppefølelse, som forstærkes, jo mere fokuseret og opslugende interaktionen er. Desuden pointerer Tutenges, at kollektiv rus lettere opstår, når folk er forberedte på det, har en fornemmelse af tryk og er villige til at give slip på forestillinger, som holder dem på plads i vante handlingsmønstre (Tutenges, 2023: 27). Som del af en sådan villighed bruges ofte musik, alkohol og andre stimulanser til at facilitere jagten på rusen.

En af styrkerne ved bogen er, at den udvikler en omfattende og dyb forståelse af kollektiv effervescens. Tutenges skelner således mellem seks undertyper af den menneskelige grundtilbøjelighed til beruselse (s. 7-9):

- 1) Drukbasert effervescens, som indebærer en tilstand af forgiftning (alkohol, stoffer) og nedsat mental og fysisk koordinering.
- 2) Psykedelisk effervescens, som indebærer, at verden, selvet og andre mennesker optræder i nye, uventede former. Virkeligheden mister sin umiddelbare realitet, og det velkendte opleves som gådefuldt.
- 3) Melodramatisk effervescens, hvilket er en tilstand af øget intersubjektivitet med en stærk dramatisk og teatralisk komponent. Det udløses generelt af bevidst dristige handlinger, der sigter mod at skabe stærke følelsesmæssige reaktioner, som når en person i natlivet foregiver at være interesseret i nogen og forsøger at forføre ham eller hende, kun for at gå væk, når forførelsen er gennemført.
- 4) Voldelig effervescens, som er en variant af effervescens præget af varierende grader af spænding, frygt og forvirring. Når voldelige konfrontationer opstår, skabes et stærkt følelsesmæssigt felt, der også påvirker tilskuere og ikke kun de stridende parter, og dette felt kan tilføre alle energi og gøre dem mere tilbøjelige til at indlade sig på grænseoverskridende adfærd.
- 5) Medfølelse effervescens, som er en tilstand af øget intersubjektivitet, karakteriseret ved et overskud af sympati, solidaritet og kærlighed, typisk mod venner, der er i fysisk nærhed. Denne tilstand kan manifestere sig som et næsten obligatorisk behov for at røre ved mennesker, holde andre tæt, vise tegn på kærlighed eller få andre til at føle sig godt tilpas. Et eksempel herpå er putte- og krammepytter under eller umiddelbart efter elektroniske dansemusikbegivenheder, hvor festende putter sig i grupper for at kramme, kærtegne, massere og kysse hinanden.
- 6) Seksuel effervescens, som er baseret på interaktioner mellem personer – typisk to – der stimulerer hinanden seksuelt, med eller uden penetrerende handlinger. Denne oplevelse indebærer en

stærk følelse af at være sammen eller inde i hinanden, mens de rytmisk bevæger sig mod seksuelt klimaks.

Denne topologi viser, hvordan kollektiv rus tager mange forskellige former – og Tutenges understreger også, hvordan erfaringer med kollektiv effervescens er komplekse og skiftende i løbet af en lang aften i byen, hvor de unge giver den gas.

I kapitel 2 'Ways to Effervescence' udfolder Tutenges' forskellige betingelser, som indgår i, at effervescens kan opstå. Denne er aldrig blot et spørgsmål om at "give slip på begrænsninger", "eskapisme" eller at tage en "timeout". Det er altid både flugt og engagement i livet, en bevægelse væk fra begrænsende forhold og mod øjeblikke med øget intersubjektivitet. I forhold til at forstå kollektiv effervescens i de unges natteliv er der for Tutenges tale om seks betingelser, som er afgørende for, at den kan opstå: 1) Det er vigtigt, at deltagerne i et opløftende ritual er forberedte på de turbulente kræfter, de er i færd med at forbinde sig med; 2) følelse af sikkerhed, som er vigtig, for ellers vil kroppen være spændt, sindet på vagt, og selvcensur vil regere; 3) deltagerne skal være villige til at give slip; 4) det er afgørende, at folk er tæt fysisk: For stor afstand vil forhindre fuldt ud at kunne sanse hinanden og effektivt modtage, transmittere og bidrage til de affektive strømme i gruppen; 5) de forsamlede skal fokusere deres opmærksomhed på det samme objekt eller aktivitet og blive opmærksomme på, at alle andre gør det samme. Fokus på det samme gør det lettere for folk at tune ind på hinanden og synkronisere deres kropslige og mentale rytmer, hvilket til sidst får dem til at bevæge sig og føle sig som ét – som når dansere bevæger sig i harmoni til samme beat, og 6) fysiologiske stimulanser er nyttige, for at folk kan overskride grænserne for deres sædvanlige måder at opføre sig og opleve på. Populære fysiologiske stimulanser i nattelivet er alkohol og andre stoffer, lys- og lasershows og rytmisk stimulering ved høj musik.

Gennem de næste fire kapitler, dvs. kapitel 3 til 7, uddyber Tutenges forskellige sider af den kollektive effervescens. For at forstå, hvorfor erfaring heraf er et omfattende socialt fænomen, er det afgørende at forstå, at fænomenet kendetegnes af fem tillokkende erfaringsdimensioner:

1. Enhed: oplevelse af at være forbundet med andre mennesker. Denne følelse af enhed er et helt afgørende træk, fordi den giver deltagerne en indre glæde og føles meningsfuld i sig selv.
2. Intensitet: i berusende kollektive sammenhænge opleves ens følelser mere intense sammenlignet med hverdagslivets rutinemæssige interaktioner.
3. Overskridelse: det at overskride vante grænser trækker deltagerne ud over deres gængse måder at tænke, føle og sanse interaktioner på.
4. Symbolisering: gennem symbolisering kan en opløftet gruppe fokusere sin opmærksomhed på symboler, som kondenserer deres gruppefølelse og bidrager til, at særligt skelsættende begivenheder huskes. Symboler på overskridelse – fx billeder, videoer – forlænger oplevelsen af kollektiv rus.
5. Revitalisering: den kollektive rus er revitaliserende, da deltagerne derved får en oplevelse af ny liv og energi. Den kollektive rus er en uundværlig kraft i det sociale liv, som ansporer til, at mennesker interagerer sammen, vækker folk til handling, øger selvtillid og styrker gruppens samhørighed. Folk føler sig revitaliseret efter kollektiv effervescensbegivenheder – de står energigivende frem sammenlignet med den almindelige, tamme hverdag.

I det afsluttende efterord (kap. 8) diskuterer Tutenges teoriens almene relevans og spørgsmålet om, hvordan socialvidenskaben kan forholde sig til kollektiv effervescens. Bogen handler jo om unges jagt på kollektiv i by- og festlivet, og mange vil nok tænke, at det jo er sandsynligt, at der er disse former for kollektiv effervescens på spil blandt unge, netop fordi de er unge – altså energiske, umodne og

under udvikling identitetsmæssigt. Derfor ligger det lige for at se dem gøre vilde ting og overskride grænser. Men hvad så, når de bliver voksne og ender på kontor eller byggepladsen og kører hjem for at hente børn og pleje det almindelige familieliv? Er det så slut med jagten på rusen, kunne man spørge, og hvis dette er tilfældet, kunne man hævde, at Tutenges' teoriudvikling ikke er særlig almen sociologisk – men alene bidrager til ungdomssociologien. Tutenges hævder, at teorien har almen relevans. Vi kan finde kollektiv rus inden for politik, sport og religion. Tutenges nævner de historiske masseparader i nazitidens Tyskland som eksempel. Også i dag søger politiske partier at rekruttere tilhængere ved at organisere store begivenheder, som faciliterer kollektiv effervescens – dette nok mere i USA end i DK. Og sportsbegivenheder – her kan man tænke på håndboldkampe i Boksen. Når det gælder religion, kan man pege på forekomsten af de såkaldte protestantiske "megakirker" med over to tusinde ugentlige deltagere i de kirkelige handlinger. Sådanne har spredt sig, særligt i Nordamerika og Asien, gennem de seneste årtier. Forskning fra USA har vist, at gudstjenester i megakirker genererer høje niveauer af kollektiv rus og sus ved at samle et stort antal mennesker og udsætte dem for detaljerede shows med inciterende musik, lys, bevægelse og forkyndelse.

Men hvad så ift. det danske samfund? Her er det ikke politiske massebegivenheder. At Alex Vanopslag holder et politisk show med dialog med politiske kombatanter i KB-Hallen, griber næppe forsamlingen i kollektiv rus. Og megakirker har vi heller ikke. Men der jo trods alt Bruce Springsteen-stadionkoncerter, hvor midaldrende og pensionister valfarter for at give den gas og blive beruset i det festlige samvær med tusindvis af andre begejstrede. Der er også alle festivalerne i løbet af sommerhalvåret og sportsskampe på stadion og i hallerne. Plus swinger- og sexklubberne, som måske kan sætte lidt

skub den seksuelle form for beruselse. Med andre ord selv i det flade 'at blive ved jorden det tjener os bedst'-Danmark kan vi se eksempler på voksenlivets berusende kollektivbegivenheder. At der måske bliver færre og færre eksempler, som følge af bingewatching af streamingkanalernes udbud af serier og arbejdslivets overherredømme, afkræfter jo ikke teoriens relevans. For om teorien er sand, kan den forklare, hvorfor trivselen halter i selvoptagede senmoderne samfund. Vi får for lidt kollektiv rus og sus, får for lidt selvforglemmelse og for svag forbundethed med andre.

Et par kritikpunkter

I slutkapitlet vender Tutenges tilbage til spørgsmålet om, hvorvidt vi kan lære at omgås den kollektive rus på konstruktive måder. Han er lidt bekymret her. En bekymring, som hviler på en dobbeltbestemmelse af begrebet om kollektiv effervescens. Tutenges' argument for vagtsomhed lyder således: "Kollektiv effervescens er og har altid været en omstridt form for erfaring. Magthaverne – hvad enten det er forældre, politikere, præster eller virksomhedsledere – ser ofte på det med en blanding af fascination og frygt, og det med rette. For når folk mødes for at erfare kollektiv beruselse, når deres energier vækkes til det punkt, at de glemmer sig selv, kan de indse deres magt som gruppe og engagere sig i undergravende adfærd. En gruppe, der er opslugt af en brusende følelse, ønsker at forstærke, forlænge og sprede denne følelse. Enhver, der forsøger at blokere eller mindske følelsen, vil sandsynligvis blive mødt med modstand [min oversættelse]" (s. 124). Ja, det handler om gruppers autonomi – men det er jo ikke givet, at den berusede gruppe gør noget, som den ikke skulle gøre. Det ligger jo ikke i fænomenet. Om der er fare, afhænger ikke af rusen i sig selv – men i gruppens og kontekstens målorientering. Den gruppe, som krammer hinanden på livet løs efter techno-fest og derved overskrider hverdagens rutiner, rummer jo ikke en iboende fare for andre

– selvom gruppen er grebet i en kollektiv rusbegivenhed. Dobbeltheden i begrebsbestemmelse kommer også til udtryk på følgende måde – kollektiv effervescent er styrkende og opmuntrende, fordi folk føler sig forbundet med andre, men den kan også føre til kriminalitet og afvigelse. Kollektiv effervescent er afgørende for vores menneskelighed, fordi den styrker sociale bånd, men den er også problematisk. Men hvornår er den det ene og hvornår det andet. Her er der begrebslig forvirring – og pointen må jo være at sige, at det afhænger af ydre forhold set i forhold til selve det at få en kollektiv rusoplevelse. Den kan jo handle om rigtig mange forskellige ting, som Tutenges viser med sin udmærkede typologi. Handler den kollektive beruselse fx om medfølelse effervescent, så er der vel ikke grund til de bekymrede panderynker over for fænomenet. Her synes Tutenges at arve den klassiske stor- eller måske småborgerlige frygt for massen (Le Bon, Canetti, Adorno). Unødvendigt og ærgerligt, da hans forskningspraksis ellers er fænomenologisk registrerende og analytisk differentierende snarere end fordømmende. Om tilbøjeligheden til kollektiv effervescent er udtryk for et grundlæggende menneskeligt behov og gode, er der ikke grund til at fordømme det og iværksætte alverdens strategier for, at undgå mulighederne for at behovet realiseres. Den kollektive beruselse er jo ikke afhængig af druk og stoffer. Man kan opnå den gennem intense seancer med folkedans – i alt fald principielt set.

Tutenges' bog giver forfriskende og erfaringsstæt læseren indblik i de unges tanker, følelser og forskellige former intentionelitet. Generelt vrimler det ikke med fænomenologiske analyser af bylivet, så derfor kan det undre, at afdøde kultursociolog Henning Bechs fænomenologiske analyser af bylivet ikke inddrages. Bech beskrev erfarings dimensioner som æstetisering og seksualisering som inciterende nydelsesformer knyttet til byrummet (Bech, 1997; 1998). Bech udforskede

også æstetiske nydelsesdimensioner, som bryder med moderne menneskers alt for almindelige liv og instrumentelle selvoptagede rutiner såsom arbejde, pendle, købe ind osv. At henvise til Kierkegaards tale om at bade i storbyens menneskehave som en lindrende ting virker lidt tamt, når nu egentlige fænomenologiske analyser kunne være inddraget produktivt i analysen af det tætte byrumssociale samkvems ekstraordinære muligheder for spænding og nydelse.

Opsummerende vurdering af bogens bidrag

Bogen er en bedrift, hvor Tutenges lykkes med at bringe diskussion af kollektiv effervescent videre fra Durkheim og Collins. Han uddyber begrebets rækkevidde og specificerer en række forudsætninger for, at denne særlige type erfaring kan opstå. Og med typologien over vigtige delformer lægger han grundlaget for, at videre forskning kan udvikle relevante og vedkommende analyser. Kort sagt, bogen beriger os med en kompleks forståelse af, hvorfor og hvordan kollektiv effervescent er tiltrækkende. Denne særlige erfaring tilfredsstiller menneskers basale behov for menneskeligt fællesskab og forbundethed.

Trangen til forbundethed er ikke blot noget symbolsk og identitetspolitisk, som når dansken samles om dronningens nytårstale i tv. Det er noget, som skal erfares mere konkret. Vi ser denne menneskelige tilbøjelighed i aktiviteter ikke blot hos unge, men også når – forever young – midaldrende flokkes til festivaler eller U-2 stadionkoncerter og beretter opløftede herom på de sociale medier. For hvor sjovt og livgivende er det altid at forblive sig selv, eller som Tutenges (2023) formulerer det: "Why confine yourself to a single persona when you feel intimately connected with and emboldened by a multitude of others? Why be your own all-too-familiar self when you can be someone else who has prodigious skills, exotic manners, and a fascinating story to tell?" (Tutenges, 2023: 87-88). Ifølge 'rus og sus'-teorien er vi alle suckers – om end

vi søger kollektiv effervescens på forskellige måder. Således er teorien temmelig eksotisk. For fortæller det meste af sociologien os ikke, at livet handler om at være tryk – altså følge normer og regler? Eller om at optimere egeninteresse og undgå smerte og ubehag? At skulle søge selvforglemmelsen kan også virke pudsigt for folk, som i en moderne individualiseret kultur har for vane at opfatte sig selv som individer, alene i færd med at realisere egne personlige mål. Men ud fra en ritualteoretisk ramme giver spørgsmålet altså god mening. For kigger vi ordentligt efter – sådan som Tutenges hjælper os med – så er mennesker de facto indtrædende i rituelle processer, som midlertidigt ophæver den enkeltes vante fokus på sit eget rutinemæssige – altså trivielle – selv.

Poul Poder, Sociologisk Institut, Københavns Universitet

Bech, H. (1997): *When Men Meet. Modernity and Homosexuality*. Cambridge: Polity Press & Chicago: University of Chicago Press.

Bech, H. (1998): 'Citysex: Representing Lust in Public', in: *Theory, Culture & Society*. 15(3/4), pp. 215-241.

Hutton, Fiona (2023): Review of intoxication: an ethnography of effervescent revelry, *Drugs: Education, Prevention and Policy*, DOI: 10.1080/09687637.2023.2189778

Thurnell-Read, Thomas (2023) Review of intoxication: an ethnography of effervescent revelry, *Acta Sociologica* 1-2 DOI: 10.1177/00016993231195965

Under huden. Autoetnografi i praksis af Charlotte Andreas Baarts.

København: Djøf Forlag, 2023, 308 sider.

Under huden er en bog i tidens trend. Og så måske alligevel ikke. En trend i tidens antropologi og sociologi er at styrke det sanselige frem for det analytiske, det personlige frem for det bredt generaliserede, det subjektive og erfaringsbårne frem for det strukturelle, det litterære og genrebrydende frem for en tilstræbt nøgternhed og objektivitet. *Under huden* lever op til alt dette og går et skridt videre ved at lade sig helt og fuldt bære af et autoetnografisk perspektiv. Det skal der vendes tilbage til.

Mit forbehold over for at rubricere bogen under tidens trend skyldes, at jeg straks ved læsningen af forordets selvdeklaration om at ville skrive livfuldt og passioneret og frembringe en tekst med kroppen, kom til at tænke på flere ideer, som ikke er nye. For det første er der C. Wright Mills' *The Sociological Imagination* fra 1959, hvor den amerikanske sociolog på smukkeste vis argumenterer for, at *you must learn to use your life experience in your intellectual work: continually to examine and interpret it*. For det andet er der den franske feministiske forfatter Hélène Cixous, som taler om at skrive med kroppen. Også semiotikeren Julia Kristeva har med sin interesse for sprogets underliggende kropslige bevægelser tænkt i den retning, og flere kunne nævnes. Kort og godt kunne man med lige så god ret hævde, at *Under huden* skriver sig ind i en tradition. I så fald også umiskendeligt den, der i antropologien tog fart i 1980'ernes tekst- og repræsentationsdebatter, som bogen da også henviser til.

Bogen er inddelt i otte afsnit, hver med en kort overskrift, efterfulgt af noter og litteraturliste. Teksten forstyrres ikke af referencer, men korte noter henviser til litteratur, for størstedelen anden akademisk litteratur om, eller eksempler på,

autoetnografisk skrift. Løbende igennem kapitlerne reflekterer forfatteren over begrebet autoetnografi. Et centralt afsnit er afsnittet med overskriften stemmer. Et andet afsnit med overskriften digitale forbindelser præsenterer tanker om de sociale mediers værdi og begrænsninger i forhold til det autoetnografiske. Bogen igennem skriver Baarts på egne erfaringer og lever således fuldt op til undertitlen autoetnografi i praksis, samtidig med at selve genren præsenteres og diskuteres, ofte med brug af materiale fra forfatterens undervisning.

Baarts' autoetnografiske greb er centreret omkring tre emner: forelskelse og kærlighed, sportslige udfoldelser grundet i Baarts' oplevelser som triatlet, og sanselige oplevelser i natur og landskaber. Teksten er åbenlyst båret af skriveglæde og -vilje, og skriften selv spiller en ikke ubetydelig rolle. Måske har skriften i virkeligheden hovedrollen. Hele vejen igennem, men især i afsnittene med overskrifterne notater og stemmer reflekteres der over skriftens karakter og betydning, og forfatteren lægger hverken skjul på sit eksistentielle mellemværende med det at skrive eller sin ambition om at skrive literært. Det sidste lever bogen på mange måder smukt op til. Teksten er fuld af poetiske beskrivelser, billeder og metaforer. At gå på opdagelse i den elskedes krop bliver et parallelbillede til at gå på opdagelse i sit etnografiske materiale. Skoven bliver et billede på verden, på universet, og oplevelsen af at være i den et billede på den desorientering og sårbarhed, man kan føle i verden. Et par gennemgående stilistiske træk fremstår dog for denne læser en smule mystiske, men smag og behag. Hvorfor er spørgsmålstegnet forvist fra teksten? Ingen sætninger efterfølges af dette tegn, heller ikke der, hvor det ellers ville være almindelig konvention. Hvad er mon tanken bag? Et andet gennemgående træk er tanker, der fremstår uafsluttede, indforståede. For eksempel: "Det at det er skoven, der ved, der overbringer budskabet om vores skæbne" (s. 244). Det virker for så vidt fint nok i